

Monipuolinen ja inspiroiva tutkimus suullisesta traditiosta ja kirjakulttuurista

Arvio teoksesta Anttonen, Pertti, Cecilia af Forselles & Kirsti Salmi-Niklander (toim.). *Oral Tradition and Book Culture*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2018. 173 s. ISBN 978-951-858-007-5.

Anna Huhtala

Historia-alan väitöskirjani yhtenä lähdekokonaisuutena ovat arkkiveisut. Ennen tutkimusprojektiani en juurikaan ollut törmännyt näihin painettuihin laululehtisiin. Tutkin maailmansotien välistä aikakautta ja näin ollen aineistoni koostuu veisutradition myöhäisistä edustajista. Tuntui vaikealta ymmärtää, miksi niitä ostettiin ja laulettiin vielä 1930-luvullakin, jolloin sanomalehdet olivat yleistyneet maaseutua myöten ja Yleisradiokin aloittanut toimintansa. Kun sitten kerran istuin arkistossa kuuntelemassa 60-luvulla nauhoitettua haastattelua, jonka aikana iäkkäämpi naishenkilö innostui laulamaan höyrylaiva Kurun onnettomuudesta kertovaa veisua, oivalsin jotain olennaista. Kyse ei ollut vain painetusta vaan myös suuressa määrin suullisesta perinteestä.

Tekemäni havainto ja sen tutkimukselliset aspektit syventyivät huomattavasti tutustuttuani artikkelikokoelmaan *Oral History and Book Culture* [1], joka on erinomainen teos suullisen tradition ja kirjakulttuurin moninaisten vuorovaikutussuhteiden monimutkaisuudesta ja aihetta käsittelevän tutkimuksen kirjosta. Teoksen taustalla on ansioitunut ja kokenut toimituskunta, johon kuuluvat Itä-Suomen yliopiston folkloristiikan professori Pertti Anttonen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston johtaja, historioitsija Cecilia af Forselles ja Helsingin yliopiston folkloristiikan dosentti Kirsti Salmi-Niklander.

Toimittajien kirjoittaman johdannon lisäksi teoksessa on kahdeksan eri lähteisiin ja aikakausiin keskittyvää artikkelia. Myös artikkelien kirjoittajien tausta on monitieteellinen ja akateemisesti korkeatasoinen sekä myös kansainvälinen. Jokainen artikkeli on laadukas kokonaisuus, joka osoittaa aiheen syvällistä tuntemusta. Eheät kokonaisuudet ovat osoitus pitkäaikaisesta tutkimuksesta ja laajasta ymmärryksestä, jonka avulla sanoma on helposti kiteytettävissä napaksi, muutaman esimerkin varaan rakentuvaksi artikkeliksi.

Julkaisun tavoitteena on tarkastella suullisen tradition ja kirjakulttuurin välisten suhteiden monimutkaisiakin kaavoja ja riippuvuussuhteita esittelemällä erilaisia näkökulmia ja meneillään olevia tutkimusprojekteja (s. 13). Tässä tavoitteessa teos onnistuu hyvin, vaikka ensipuraisella kokonaisuus onkin hieman hajanainen. Teos on hyvin laaja-alaisesti kiinnostunut painetun muodon vaikutuksesta esimerkiksi kansaperinteen keräilijöiden työhön, sosiaalisten konventioiden vaikutuksesta traditioiden kiertoon ja toisaalta eri kirjaprojektien ja toimituksellisten seikkojen vaikutuksista suullisen tradition kirjalliseen esittämiseen. Laaja kysymyksenasettelu sopii monitieteelliseen tutkimuskohteeseen, joka sisältää suuren määrän erilaisia lähteitä ja lähestymistapoja.

Suullisen ja kirjallisen kulttuurin raja-aitoja kaatamassa

Johdantoluvussa toimittajat esittelevät niin suullisen tradition kuin kirjakulttuurin tutkimusperinteitä ja lisääntyvää vuorovaikutusta. Folkloristiikassa on perinteisesti piirretty tarkka linja suullisen tradition ja kirjallisen kulttuurin välille ja ensiksi mainitun on nähty edeltäneen toista. Viime vuosikymmeninä tämä kronologinen tulkinta on kuitenkin alkanut murtua. Rajanvedosta huolimatta suulliseen traditioon liittyvä tutkimus on jo pitkään jossain määrin hyödyntänyt käsinkirjoitettuja ja toisaalta erilaisia halpoja painotuotteita lähdeaineistonaan. Tällaisia halpoja pianotuotteita edustavat muun muassa arkkiveisut. Näitä arkille painettuja, ajankohtaisista tapahtumista kertovia lauluja pystyi Suomessakin ostamaan muutamalla markalla esimerkiksi tekijältä itseltään tai myöhemmässä vaiheessa myös kirjakauppojen hyllyiltä. Lisäksi toimittajat muistuttavat osuvasti suullisen ja kirjallisen kulttuurin rajanvetojen paradoksaalisuudesta: reitti suulliseen traditioon ja siitä kertoviin lähteisiin tapahtuu nimittäin kirjoittamisen ja lukemisen kautta (s. 7–9).

Kirjakulttuurin käsite (*book culture*) on teoksessa synonyymina kirjahistorialle. Yhteisenä tavoitteena kirjahistorian ja folkloristiikan tutkimukselle on ymmärtää, kuinka kulttuuriset merkitykset ja suullinen traditio ovat muuntuneet siirtyessään painetuksi sanaksi ja miten painettu sana on vaikuttanut ihmisten kommunikointiin eri kulttuureissa (s. 12). Toimituskunta muistuttaakin, että kirjakulttuuria tutkiessaan tulee tutustuneeksi monitieteelliseen tutkimukseen, jolla on useita leikkauspisteitä folkloristiikan, etnologian ja historiantutkimuksen kanssa.

Lähtökohtana artikkelikokoelmalle on ollut vuonna 2010 Helsingissä pidetty Eighteenth Annual Conference of the Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP). Konferenssin avauspuheenvuorossa muun muassa kirjahistoriaan erikoistunut, Uuden Etelä-Walesin yliopiston emeritus professori Martyn Lyons nosti kirjahistorian uudeksi trendiksi alempiin säätyihin kuuluneiden kirjoittajien tuotannon tutkimuksen. Uusi lähestymistapa suhtautuu näihin kirjoittajiin aktiivina toimijoina, jotka edustavat historiallista muutosta eivätkä vain kollektiivista mentaliteettia. Lähestymistapa on tuonut tutkimuksen keskiöön amatöörikirjoittajien ja -keräilijöiden tekstejä, jotka sisältävät niin fiktiivisiä kuin poliittisia kirjoituksia, eli lähteitä, jotka ovat perinteisesti saattaneet pudota niin folkloristiikan kuin toisaalta historiantutkimuksen kiinnostuksen ulkopuolelle (s. 11–12). Tällaisiin lähteisiin lukeutuivat pitkään myös oman tutkimukseni lähdeaineistona olevat arkkiveisut, joita koskeva tutkimus on viime vuosina ilahduttavasti lisääntynyt Lyonsin mainitseman

trendin vanavedessä. Todisteina kasvaneesta tutkimuksellisesta kiinnostuksesta halpoja painotuotteita kohtaan ovat esimerkiksi vuonna 2013 ilmestynyt artikkelikokoelma *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa* sekä vuonna 2017 ilmestynyt artikkelikokoelma *Laulut ja kirjoitukset. Suullinen ja kirjallinen kulttuuri uuden ajan alun Suomessa*. Kansainvälistä tuotantoa edustaa tänä vuonna ilmestynyt halpojen painotuotteiden historiaa Euroopassa käsittelevät artikkelikokoelma *Cheap Print and the People. European Perspectives on Popular Literature*.

Suullisen perinteen tutkiminen kirjallisista lähteistä

Oral History and Book Culture -artikkelikokoelman rakenteen toimittajat jakavat kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee käsin kirjoitettuja lähteitä, painotuotteita ja suullista traditiota varhaismodernilla ja modernilla ajalla. Toinen kokonaisuus on kerätty ”Folklore, ideologia ja arkistot” -otsikon alle. Molemmat ”yläotsikot” ovat siis hyvin laveita eivätkä sinänsä tarjoa kokonaiskuvaa niiden alla olevista artikkeleista. Tarkempi ryhmittely ja toisaalta toimittajien itsensä kirjoittamat lyhyet väli-ingressit olisivat rytmittäneet kokonaisuutta paremmin.

Kaksi ensimmäistä artikkelia keskittyvät lähteisiin ja tutkimusnäkökulmien moninaisuuteen. Professori Margaret J.M. Ezell (Texas A&M University) analysoi artikkelissaan 1600-luvun Englannissa julkaistuja ja käsikirjoitettuja lahkolaisnaisten oikeudenkäynneistä tehtyjä kuvauksia. Syytteet koskivat muun muassa noituutta tai esimerkiksi kirkollisveron maksusta kieltäytymistä. Ezell tuo esille, että vaikka aineistoa on tutkittu, niiden ”dynaaminen suullinen luonne” (s. 19) on jäänyt vähemmälle huomiolle. Sen sijaan, että Ezell tarkastelisi kirjoitetun kautta, miten syytetyt naiset rakensivat suullisen puolustuksensa, hän tarkasteleekin miten kirjalliset kuvaukset pyrkivät säilyttämään alkuperäisen tilanteen suullisen luonteen. Toinen aineisto-orientoitunut artikkeli on Göteborgin yliopiston kirjallisuustieteiden dosentin Rikard Wingårdin kirjoittama. Hän paneutuu artikkelissaan halpojen lehtisten (saksaksi volksbuch, englanniksi chapbook) yhteenvetoihin (*argumentum*). Hän analysoi, miten niiden käyttö ja etenkin mitta kuvastaa suullisen perinteen traditioita ja historian kuluessa muuttuneita lukutapoja.

Molemmat aineisto-orientoituneet artikkelit ovat todella mielenkiintoisia ja tarjoavat pohdiskeltavaa monenlaisten lähteiden analysointiin. Artikkelit antavat teoksen konkreettisimmat esimerkit paljon tutkitun aineiston lähestymisestä uudesta näkökulmasta ja näin paljastuvista uusista havainnoista. Suullisen ja kirjallisen vuorovaikutuksen suhteen tiedostaessaan tutkija voi löytää aivan uusia kerroksia lähteistä.

Keskiössä kansanperinteen keräys, arkistointi ja tutkimusintressit historian saatossa

Viisi seuraavaa artikkelia keskittyvät selvästi kansanperinteen keräykseen, kerääjiin ja keräysintresseihin sekä arkistoihin ja niiden muodostumiseen. Näin ollen antologia tulee esitelleeksi myös tutkimuksen historiaa useasta näkökulmasta. Ymmärtääkseen lähdeään tutkijan on syytä olla perillä siitä, miksi ja millaista kansanperinnettä on aikoinaan kerätty ja millaisia ohjeistuksia niin keräämiseen kuin arkistointiin on

annettu. Kansanperinteen kerääjien, tutkijoiden, keräysmotiivien ja arkistointitapojen historia ja vuorovaikutus muodostuukin näin teoksen keskeisimmäksi näkökulmaksi.

Kaikkein laajinta näkökulmaa artikkeleista edustaa Notre Damen yliopiston Iirin kielen ja kirjallisuuden laitoksen professorin Diarmuid Ó Giolláin artikkeli, jossa hän luo yleiskatsauksen suullisen, käsinkirjoitetun ja painetun kulttuurin vuorovaikutukseen iirin kielessä. Muut artikkelit tarkastelevat rajatumpia esimerkkejä. Cecilia av Forsellesin ja Norjan teknis-luonontieteellisen yliopiston kielen ja kirjallisuuden laitoksen professorin Yuri Cowanin artikkelit keskittyvät kansanperinteen keräilijöihin ja tutkijoihin. av Forselles kirjoittaa 1700-luvun Turun akatemiassa tapahtuneesta kansanperinteen tutkimuksen paradigman muutoksesta, jonka johtavia hahmoja olivat professori Pehr Kalm, professori Pehr Adrian Gadd sekä professori Henrik Gabriel Porthan. Artikkelin keskiössä on periferian (kansanperinteen lähde) ja akateemisen maailman (kansanperinteen tutkimus) vuorovaikutus. Esille nousevat professorien yhteydet pappissäätyyn sekä etenkin sanomalehtien hyödyntäminen uuden paradigman muodostamisessa. Cowan keskittyy artikkelissaan viktoriaanisen ajan balladien keräilijöihin ja muistuttaa osuvasti, ettei suullisen ja painetun vuorovaikutuksen tiedostaminen suinkaan ole täysin uusi trendi.

Bergenin yliopiston kulttuurin tutkimuksen professori Kyrre Kverndokk kirjoittaa artikkelissaan arkistoinnista ja siihen liittyneistä ohjeistuksista 1800-luvun Norjassa. Carl von Linnén esimerkkiä seuraten luokittelu ja kategorisointi siirtyivät myös kansanperinteen tutkimukseen ja keräämiseen. Vaikka nopealla vilkaisulla voisi vaikuttaa, että ajan ohjeiden mukaisesti esitystilanteen kontekstia ei juurikaan haluttu arkistolähteisiin avata, on niissä sittenkin paljon viitteitä suulliseen esitystapaan. Kirsti Salmi-Niklander kirjoittaa artikkelissaan opiskelijaosakuntien suullisesta kulttuurista ja vaikutuksesta kansanperinteen keräämiseen ja opiskeluun. Artikkelit keskittyvät Länsi-Suomen ja Savo-Karjalan osakuntiin 1850- ja 1880-luvuilla.

Kokoelman viimeinen artikkeli, New Jerseyyn yliopiston informaatiotieteiden professori Marija Dalbellon teksti käsittelee tekstuaalisuuden, kirjoittamisen ja tekstin materiaalisuuden suhteita mikro-lukemalla kolme esimerkkilähdettä. Dalbellon artikkeli on ainoa metodologiaan keskittyvä artikkeli ja jää siksi hieman irralliseksi suhteessa muihin teksteihin, vaikka havainnot sinänsä ovat erittäin mielenkiintoisia ja sopivat antologian tutkimusintresseihin. Teksti jää kuitenkin kaipaamaa seuraukseen toista yhtä metodologisesti orientoitunutta artikkelia.

Tutkimaan innostava artikkelikokoelma

Anttonen, av Forselles ja Salmi-Niklander kirjoittavat johdantonsa lopuksi toivovansa, että teoksen artikkelit inspiroisivat aiheeseen liittyviä tulevia tutkimuksia ja julkiasuja. Tässä tavoitteessa antologia onnistuu hyvin. Artikkelit tarjoavat näkökulmia monenlaisiin lähteisiin ja tutkimusasetelmiin tarjoten tietoa ja ideoita monille tieteenaloille. Itse luin teosta nimenomaan historian tutkijan silmin ja koin artikkelien avaavan erinomaisesti suullisen ja kirjallisen kulttuurin rajapinnan tutkimukseen liittyviä ilmiöitä, haasteita ja ratkaisuja.

Tutkimuskentän moninaisuus jää sikäli rajallisesti osoitetuksi, että kaikki artikkelit käsittelevät länsimaisia esimerkkejä. Maantieteellinen laajentaminen olisi kuitenkin tarkoittanut myös itse teoksen laajentumista. Kahdeksan artikkelin kokonaisuus vaatii rajoituksia, jotta kokonaisuus ei muutu turhan hajanaiseksi. Koska yhtenäisempää linjaa on näinkin hieman hankala hahmottaa, on tutkimusesimerkkien maantieteellinen rajaaminen perusteltu päätös. Lukijan on kuitenkin syytä tiedostaa tämä maantieteellinen rajautuvuus. Artikkelit sen sijaan ovat eheitä kokonaisuuksia, jotka tarjoavat tiiviissä ja selkeässä paketissa mielenkiintoisia tutkimuksellisia havaintoja ja esimerkkejä.

Oral Tradition and Book Culture ei ole valmiita tutkimuskaavoja tai metodologisia ratkaisuja tarjoava opaskirja. Se on ennen kaikkea erilaisia tutkimuksia ja mielenkiintoisia tuloksia innostavasti esittelevä teos, joka houkuttelee lähestymään myös omaa aineistoa uudesta näkökulmasta. Teos on selkeästi suunniteltu ammattikirjallisuudeksi tutkijakollegoille, mutta voisi toimia myös erilaisia aineisto- ja tutkimusesimerkkejä tarjoavana, inspiroivana kurssikirjana. Teos onnistuu tavoitteessaan havainnollistaa tutkimuskentän monipuolisuus ja monitieteellisyys sekä ennen kaikkea tiedollinen hedelmällisyys. Vaikka antologiasta puuttuu yhtenäisempi linja ja artikkelien muodostamat kokonaisuudet jäävät hyvin löyhiksi, on lukukokemus positiivinen ja innostava – ja tutkimaan haastava.

Anna Huhtala, FM, väitöskirjatutkija, historian oppiaine, Tampereen yliopisto.

Viitteet

[1] Arvioitava teos on vapaasti luettavissa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tarjoamassa Open access -muodossa osoitteessa: <https://doi.org/10.21435/sff.24> [Haettu 6.11.2019].

Kirjallisuus

Atkinson, David & Steve Roud ed. 2019. *Cheap Print and the People. European Perspectives on Popular Literature*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Kallio, Kati, Tuomas M. S. Lehtonen, Senni Timonen, Irma-Riikka Järvinen & Ilkka Leskelä. 2017. *Laulut ja kirjoitukset. Suullinen ja kirjallinen kulttuuri uuden ajan alun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laitinen, Lea & Kati Mikkola toim. 2013. *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.